

Kloosterkerk

Romeinen 14, 16-19 – Lukas 17,11-19 – cantate 'Wer Dank opfert, der preiset mich' (BWV 17)

29 september 2024 – ds. Rienk Lanooy

Deze dienst is ook (terug) te zien en te beluisteren via <https://youtu.be/H3E-R2-jSLg>

Gebed om ontferming

Zo onrustig als het in de wereld is zo onrustig kan het ook in onszelf zijn: we staan nog aan door het laatste nieuws we schuiven nog wat onwennig op onze plaats maar langzaamaan komt er misschien toch wat ruimte en stilte in ons verdicht de onrustige wereld – de grote om ons en de kleine in ons – zich tot deze plaats tot dit moment van aandacht, van vertrouwen van dankbaarheid en daarom bidden wij U: <i>Heer, ontferm U...</i>	Zo onrustig als het in de wereld is zo onrustig kan het toegaan in onze verhouding tot de ander: ergens in ons hangt vast nog een zweem van ergernis over de een en van nauwelijks verholen onbegrip over een ander we zouden moeten praten over hoe het met ons gaat maar we doen het niet geen zin geen moed we hopen dat het overwaait dat alles overwaait ook al weten we dat het niet zo is en daarom bidden wij U: <i>Heer, ontferm U...</i>	Zo onrustig als het in de wereld is zo machteloos lijken we ons te voelen bij alles wat er aan narigheid voorbij trekt. Is er nog iemand die het hoofd koel houdt is er nog iemand die naar de mensen kijkt hoe zij lijden onder de vallende bommen onder een onverzoenlijke houding is er nog iemand die wil lijken op U al is het maar een beetje liefde in levende lijve zachte kracht ten goede O God, kom ons te hulp en daarom bidden wij U: <i>Heer, ontferm U...</i>
--	--	--

Bij de lezingen

Drie cantates van de hand van Bach zijn er overgeleverd bij het verhaal van de tien melaatsen waarvan er één terugkeert naar Jezus. De eerste twee cantates leggen vooral de nadruk op de ziekte als symbool van onze broosheid en ondeugden, maar de cantate van vandaag doorbreekt dat patroon, zoals deze zonnige morgen de reeks van regenachtige dagen doorbreekt, door de loftrumpet te steken op de dankbaarheid van één van die tien. Zo jubelend als hij terugkeert naar Jezus, zo jubelt de cantate van dankbaarheid. En de vraag is of wij dat kunnen nazeggen, of beter gezegd, nazingen. Nu eerst woorden van Paulus uit Romeinen 14, die ook weer terugkeren in de cantate.

Preek

In ons gesprek viel een paar keer het woord 'dankbaar'. Hij had een zomer achter de rug met de nodige fysieke tegenslag: operatie, revalideren, en toen nog een operatie, met de kwellende vraag of het goedaardig was of niet. Uiteindelijk was hij er goed uitgekomen. Een wonder, zei hij, ik ben een dankbaar mens. Zijn Godsgeloof stond al een tijd op een laag pitje, had hij even daarvoor verteld. Want hoe kun je in een god geloven in een wereld als de onze, met alle ellende die er is? En toch, ik ben een dankbaar mens, alleen – voegde hij er aan toe – het adres voor die dankbaarheid ben ik kwijtgeraakt. 'Address unknown, not even a trace of you', zongen

de Ink Spots al... Adres onbekend.

Mijn grootouders, vertelde filosoof Paul van Tongeren eens, lieten op de geboortekaartjes nog onbekommerd, ja, uit overtuiging, optekenen dat ze God dankbaar waren voor de geboorte van hun kind. Zelf had hij er 'Verwonderd en blij...' op laten zetten en de generatie na hem had het gehouden bij de biologische gegevens als lengte en geboortegewicht. Waren zijn grootouders onnozel, dat ze het niet bij de feiten hadden gehouden? Geenszins, zij wisten ook wel van de bloemetjes en de bijtjes, maar toch konden ze over hun boreling nog iets méér, nog iets anders zeggen, nl. dat ze dankbaar waren. En die dankbaarheid had een adres: God!

We hoorden het al: in de cantate is het niet anders. Onbekommerd stroomt ze over van een dankbaarheid met adres. En dat wordt straks in het tweede deel niet minder. Gelukkig, dacht ik nog, dankbaar: nu eens geen zwaarmoedigheid, geen zonde en moralisme, maar opgewektheid, blijdschap, lichtheid. Bach voegt er fantastische muziek aan toe om dat te ondersteunen. De wereld is vol van de Eeuwige en diens goedheid, bezong het eerste deel zojuist. En de sopraan vroeg zich daarbij af: 'Hoe zou men u met dank daarvoor niet voortdurend prijzen? En je voelt wel aan: in de cantate is dat natuurlijk niet werkelijk een vraag, hoogstens een retorische. Want het uitgangspunt is: wat kan een mens anders doen, dan God dankbaar zijn voor het leven? En goedkope dankbaarheid is het niet, want als Bach deze cantate schrijft – we spreken najaar 1726 – is een paar maanden eerder, eind juni, zijn dochter Christiana overleden in haar derde levensjaar. En nu al schrijft hij juist deze cantate waar de dankbaarheid vanaf spat, een dankbaarheid zonder voorbehoud.

Maar wat nu als ze wel een vraag is geworden, als dankbaarheid iets ongemakkelijks is geworden? Ik moet denken aan dat gesprek dat ik voerde en er zal hier toch ook wel iemand zijn die zegt: dat diepe gevoel van dankbaarheid, dat ken ik wel, dat welt soms in mij op, dan is het er, maar ik weet niet, ik weet niet meer of ik het ergens kwijt kan, of er wel een adres voor is. Address unknown...

Is het voor ons een echte vraag geworden, de dankbaarheid? Niet in het dagelijkse leven: we bedanken ons een slag in de rondte. 'Dankjewel voor je mailtje...' staat zo'n beetje aan het begin van iedere mail, ook van de mails waar we verre van dankbaar voor zijn. Het is een gewoonte geworden. Zo hebben we het geleerd. Hoe hoort het eigenlijk? Ja, zo hoort het eigenlijk. 'Zeg je netjes dankjewel' hoort het kind al, niet omdat het per se blij is met het cadeautje (soms helemaal niet), maar omdat het zo hoort. En nog steeds. Het zijn woorden die de smeerolie vormen in de raderen van onze omgangsvormen. Dankbaarheid is een vorm van wederkerigheid, je bent iemand dank *verschuldigd* zeggen we dan ook. En een schuld wil je het liefst zo snel mogelijk inlossen, met een woord van dank of een tegengift. Zo is het evenwicht weer hersteld.

Maar dankbaar zijn kan wel een vraag geworden zijn als je er geen adres meer voor hebt, als je haar niet kwijt kunt bij een ander mens. Dan gaat het vaak om de dankbaarheid die de grote dingen in je leven betreft: gezondheid, talent, vriendschap, geboren te zijn in een welvarend land; en de dankbaarheid die soms juist de kleine dingen betreft, die toch ook groot zijn: een schitterende zonsondergang, de bloeiende bloem, dat fantastisch akkoord, de inval voor een mooie zin, de ogen van je geliefde, de geur van het bos na een regenbui. Juist die dingen waarvan de waarde niet in geld is uit te drukken, én die toch alles voor je zijn.

Hoe daarmee om te gaan? Daarvoor kijken we vanmorgen naar dat verhaal dat Lukas ons voorschotelt, van die tien melaatsen die hem tegemoet komen en hem aanroepen. Nee, ze

vragen niet om genezing, maar ze roepen: *Jezus, meester, ontferm u*. Er staat zoiets als *eleison*. Heb compassie. Het is geen concrete vraag, eerder een schreeuw om aandacht: 'Laat er nu eindelijk iemand zijn die ons ziet staan in onze miserabele staat'. Hun ziekte heeft hen immers buiten het gewone leven geplaatst. Ze mogen niet meer meedoen. Ze mogen er wel zijn, maar dan ver weg, zodat niemand last van hen heeft. Nu ja, dat is van alle tijden dat de angst voor het vreemde, het ongemakkelijke, mensen naar de rand duwt: van de melaatse in het verhaal tot – u hoorde dat wellicht in het nieuws - de onwelkome stervende mens in een hospice in Bloemendaal aan toe, want er zijn mensen die niet ongevraagd met de dood geconfronteerd willen worden.

En dan zegt Lukas: Jezus ziet hen! En dat is meer dan dat hij hen waarneemt. Hij ziet de mens achter de ziekte, zij vallen niet samen met hun lot en hij beveelt hun zich aan de priesters te laten zien: kijk, zie mij aan, ik ben een mens, ik ben *allereerst* mens, met al mijn sores, met al mijn gebreken, maar mens! En dat worden ze dan ook weer: mens en al gaande laten ze hun verleden achter zich om ergens opnieuw te kunnen beginnen.

En zo verdwijnen negen van hen in het holst van de geschiedenis. *Waar zijn de negen anderen?* vraagt Jezus, waar zijn ze gebleven? Is de dankbaarheid voor hen een ongemakkelijk ding geworden?

Misschien is er een die zich schaamt: hij heeft ongelofelijk geluk gehad, maar als hij thuis komt, ziet hij dat anderen dat geluk niet hebben gehad. De wereld is nog even rot als ze al was. Waarom ik wel en zij niet, denkt hij, en wat is dat voor een God die zoiets toelaat, overvloed hier en honger daar, oorlog bij de een, rust bij de ander, een wonder hier en ellende daar en hij stopt zijn gevoel van dankbaarheid diep weg. Misschien is er een onder die negen, die het helemaal gehad heeft met dat geloof en alle instituties en hun vertegenwoordigers: de leiders, de goeroes, de geestelijkheid. Zij waren het die hem, melaatse, in het verdomhoekje hadden gezet, met hun regeltjes en voorschriften. Van hen moest hij alles achterlaten, weg uit zijn dorp, weg van zijn familie, en hij deed het ook nog. Nu is hij niet alleen beter, maar hij weet ook beter: je denkt toch niet dat ik nog een keer terugga om dankbaar te zijn. Eerst vergallen ze mijn leven en dan moet ik ook nog dankbaar zijn dat het voorbij is.

De een is boos, de ander schaamt zich, maar er is er één die wel teruggaat. Hij moet iets kwijt. Is hij de enige van de negen die zodanig is opgevoed dat hij de fatsoensnormen in acht neemt en Jezus gaat bedanken. Voelt hij zich schuldig en wil hij het evenwicht herstellen? Had hij het niet met een briefje aan Jezus kunnen afdoen om er van af te zijn?

Nu ja, we horen natuurlijk aan alles dat deze man, een vreemdeling nota bene, niet teruggaat omdat het zo hoort. Hij wil binnentreden in de beweging van goedheid die hem overkomen is, want hij is zielsgelukkig dat hij zijn leven als een geschenk heeft teruggekregen en dat geluk uit zich bij hem in grote dankbaarheid. Hij kan niet anders. En teruglopend naar Jezus, looft hij de Eeuwige met luide stem. En dat is mooi én vreemd tegelijk, want hij is een Samaritaan, een ongelovige in de ogen van de lezers voor wie Lukas schrijft. Heeft hij wel en is hij wel aan het juiste adres voor zijn dankbaarheid?

Gemeente, ik denk eigenlijk dat het hem een zorg zal zijn. Het is immers niet zo dat je eerst moet geloven, misschien wel tot een zeker niveau en dat je dan pas ook dankbaar kunt zijn omdat je weet hebt van het adres. Nee, het is eerder andersom: in de dankbaarheid die in je opwelt, als je die durft toe te laten, in de vreugde om het kleine goede gebaar, in de overweldigende ervaring die je soms-even kunt hebben dat het leven goed is, in de kunst van

het ontvangen van alle goede gaven, zonder dat je je gelijk weer schuldig voelt om iets terug te moeten doen, in die dankbaarheid dient de Eeuwige zelf zich aan. Als ik het persoonlijk zeg: Niet mijn geloof schept de voorwaarde om dankbaar te kunnen zijn, maar juist andersom: ik ontdek mijn verbondenheid met deze God in mijn dankbaarheid. Deze God die, als Jezus in het verhaal, de zieke mens eerst ziet als mens, deze God die, als Jezus in het verhaal, de vreemdeling niet afwijst, deze God die, als Jezus in het verhaal, een mens doet opstaan, om het leven te hervinden.

Deze God laat zich vinden, laat zich zien in die diepe dankbaarheid die soms in een mens opwelt, om de liefde, de trouw, om de troost, de zachtheid, om alles waarom je niet anders kunt, dan te gaan zingen (met je stem, je instrument): *Herr! Ich weiss sonst nichts zu bringen, als Dir Dank und Lob zu singen*, zingt de tenor dan ook. En meer is niet nodig: de Samaritaan weet immers ook niets anders te doen dan God te loven en te prijzen. En als wij daarbij kunnen aansluiten, vanuit onze eigen dankbaarheid, in welke omstandigheid die zich ook aandient, moesten we dat ook maar doen. In onze diepste dankbaarheid is de Eeuwige niet ver weg.

bronnen:

Paul van Tongeren, 'Dankbaarheid' - bewerkte afscheidscollege in: *Trouw* 12 december 2015

Gebeden

Hoe kunnen we,
na deze muziek,
anders dan u dankzeggen
trouwe God,
voor wat er aan
mooie, goede, oprechte dingen
en mensen
in de wereld is.
Onze ogen blijven vaak
al te vaak hangen
bij wat er niet goed is
en er is ook genoeg
wat niet klopt
wat pijn doet:
de oplopende spanning
op het wereldtoneel
het Midden-Oosten,
Oekraïne, Soedan
is om te snijden.
Is er nog iemand
die de vrede zoekt?
En er is zoveel
om verontwaardigd
over te zijn
om verdrietig van te worden
en een oppervlakkig optimisme

brengt daarin
geen wezenlijke verandering
maar in de dankbaarheid
die soms
zomaar in ons opwelt
zien we dat U
dat uw goedheid
niet verloren gaat
en daarom zingen wij
en spelen wij
niet ondanks wat er gebeurt
aan onheil
maar daar middenin
ja, daar tegenin.

Laten we dat
maar blijven doen
ook op deze plek
in dit huis
en daarom danken wij u
voor wie hier muziek maken
dirigent, cantor, organist
spelers en zangers
zij houden de lofzang gaande
waaraan die ene Samaritaan
deelneemt
en wij op onze eigen wijs.

Wij bidden voor wie
alleen al de gedachte
aan dankbaarheid
wel heel ver weg staat
van hun dagelijkse
beslommeringen
die zoeken naar rust en zin
naar nieuwe wegen
waar oude zijn doodgelopen.
Voor wie in hun zoektocht
naar een perfect leven
alles hopen te vinden
maar zichzelf verliezen
voor wie eenzaam zijn
opgesloten
in een sfeer van leegte en gemis
voor wie uitkijken
naar goed herstel
en we noemen...
en voor wie verdrietig zijn
om een leven dat voorbij is
en we noemen...
en in de stilte zeggen we
wat we op ons eigen hart hebben
onze zorg
en onze dankbaarheid

Wanneer u vaker inspiratie ontleent aan de preken en gebeden die klinken in de Kloosterkerk, stellen wij u voor om een gift over te maken op NL 29 INGB 0000 0585 71 ten name van Stichting Kloosterkerk.

U steunt ons werk ermee!